

Recenzja książki ks. Artura Antoniego Kasprzaka *Kościół a nowoczesność*.

Rozeznanie pastoralne przemian społeczno-kulturowych we Francji po Soborze Watykańskim II

Ksiądz Artur Kasprzak podjął się ciekawego i cennego pod względem zarówno historycznym, jak i teologicznym tematu, jakim jest przedstawienie i omówienie przemian społeczno-kulturowych, jakie dokonały się w Kościele francuskim w okresie posoborowym, tj. w latach 1965–1978, kiedy to następcą św. Piotra był papież Paweł VI. Celem Autora jest przede wszystkim pokazanie, w jaki sposób Kościół we Francji próbował zmierzyć się z wyzwaniami, jakie niosły ze sobą zmiany społeczno-kulturowe zachodzące w społeczeństwie francuskim, które odcisnęły swoje piętno również na Kościele i na te wyzwania odpowiedzieć. Chodzi także o pokazanie recepcji nauczania Soboru Watykańskiego II w Kościele francuskim. Zasadą tego soboru było, jak wiadomo, po pierwsze, to, że dokonał on otwarcia Kościoła na świat i jego sprawy oraz zainicjował dialog z ludzkością. Po drugie, to, że wskazał na potrzebę „badania znaków czasu i wyjaśnienia ich w świetle Ewangelii, tak aby Kościół mógł w sposób dostosowany do mentalności każdego pokolenia odpowiadać ludziom na ich odwieczne pytania” (KDK nr 4). Po trzecie, to, że zwrócił uwagę na potrzebę poszukiwania bardziej odpowiednich sposobów przedstawiania nauki Kościoła i potrzebę głębszego poznania prawdy objawionej na drodze konfrontowania jej z aktualnymi wyzwaniami i problemami, jakimi żyje dzisiaj ludzkość (por. KDK nr 62). Wskazania te, jak pokazuje to w swojej książce ks. Artur Kasprzak, zostały przyjęte i były wcielane w sposób odważny i twórczy w życie Kościoła we Francji. Odbywało się to na drodze rozeznawania duszpasterskiego, jakie prowadzone było przez biskupów francuskich wraz z papieżem Pawłem VI. Rozeznanie to dotyczyło stawienia czoła takim wyzwaniom jak: diagnoza i opis zmian zachodzących w społeczeństwie francuskim; sformułowanie stanowiska duszpasterskiego wobec tych zmian w duchu kolegalnej jedności; podjęcie odpowiednich decyzji odnoszących się do spraw wewnętrznych Kościoła.

Taki sposób postępowania został już wcześniej zaproponowany przez papieża Jana XXIII w encyklice *Mater et Magistra*, w której papież mówi o badaniu, ocenie i działaniu jako trzech głównych zasadach, na których opiera się i którymi kieruje się nauka społeczna Kościoła. Dzięki zastosowaniu tej metodologii przez Konferencję Episkopatu we Francji stało się możliwe udzielenie odpowiedzi na współczesne wyzwania, przed jakimi stanął Kościół we Francji, jak również dokonanie koniecznych zmian w jego strukturach i ich działaniu tak, by mógł on odważnie wychodzić z Ewangelią do zmieniającego się świata i człowieka. Wszystkie inicjatywy podejmowane przez Kościół we Francji miały służyć i były podporządkowane, jak pokazuje to ks. Kasprzak, jednemu celowi, a mianowicie dziełu misyjności

i ewangelizacji Francji. Zmierzały także do zainicjowania większego i lepszego zaangażowania wiernych świeckich w Kościele francuskim i obudzenia w nich świadomości ciężącej na nich odpowiedzialności za misję Kościoła. Uruchomiły ponadto ścieżkę wdrażania w życie modelu Kościoła jako Ludu Bożego, co pozwoliło Kościołowi francuskiemu na ukazanie odnowionego oblicza Kościoła zgodnie z zamysłem Soboru Watykańskiego II.

Inicjatywy te w większości były pozytywnie oceniane przez papieża Pawła VI, który podkreślał odważne i pełne kreatywności poszukiwanie przez Kościół francuski nowych modeli misji Kościoła w świecie i pozostawiał mu pełną swobodę w rozwiązywaniu rzeczywistych problemów społecznych we Francji. Jednocześnie jednak papież rezerwował sobie prawo do osobistego i niezależnego osądu duszpasterskiego inicjatyw duszpasterskich podejmowanych przez Episkopat Francuski. Był bowiem przekonany, jak pokazuje to ks. Kasprzak, że w kryzysie Kościół potrzebował większej centralizacji autorytetu i wartości wiary. Dlatego „rezerwował sobie prawo do wyznaczania granic poszukiwań teologicznych czy duszpasterskich w celu znalezienia najlepszych odpowiedzi wobec zmian świata” (s. 444). Preferował ponadto, zwłaszcza w drugim okresie swojego pontyfikatu, centralizujący model pełnionego przez siebie urzędu, co prowadziło do zasklepienia misyjności „Kościoła w dotychczasowym modelu, opartym na instytucji, centralnej roli biskupa, kapłanach i porządku hierarchicznym (...) oraz zamykało dyskusję ze zwolennikami otwartych perspektyw, wskazywanych przez wielu wybitnych teologów” (s. 445).

Książka ks. Kasprzaka pokazuje w całości wysiłek, jaki został podjęty przez biskupów francuskich i papieża Pawła VI w celu znalezienia właściwej odpowiedzi dla Kościoła we Francji w związku z zachodzącymi zmianami tak w społeczeństwie francuskim, jak i w samym Kościele francuskim. Autor wykazał się znakomitą znajomością problematyki przez siebie poruszanej, a także zmysłem krytycznym, który pozwolił mu na wyważoną a zarazem dojrzałą ocenę zarówno odpowiedzi, jakie zaproponował Kościół we Francji na dokonujące się w nim przemiany w okresie pontyfikatu Pawła VI, jak i ich recepcji ze strony papieża Pawła VI. Pokazał jednocześnie w swojej książce, jak przebiegała w praktyce próba wykluczenia i realizowanie się modelu Kościoła jako komunii zaproponowanego przez Sobór Watykański II, który to model podnosi pytanie o dynamikę rozeznania władzy w Kościele. Konkretnie mówiąc o to, czy inicjatywa powinna zawsze wypływać z centrum, czy też może ona wypływać z peryferii i zmierzać do centrum Kościoła. Pontyfikat Pawła VI, o którym wspomina ks. Kasprzak w swojej książce, jest doskonałym przykładem próby znalezienia właściwej harmonii pomiędzy wspomnianymi dwoma kierunkami dynamiki władzy rozeznania w Kościele.

Na uwagę zasługuje to, że książka ks. Kasprzaka jest pierwszym naukowym opracowaniem poruszanego przez niego tematu i to nie tylko w Polsce, lecz także na świecie, w tym także i we Francji. Tym samym Autor przysłużył się teologii w Polsce, rzucając nowe światło na ocenę sytuacji Kościoła we Francji, nierzadko negatywną, wynikającą z niezajomości podejmowanych przez Episkopat Francji odważnych prób przezwyciężenia kryzysu i wprowadzania w życie postanowień Soboru Watykańskiego II, w tym także troski o odnowioną wizję Kościoła, jak i teologii na świecie. Autor dzięki przeprowadzonej przez siebie w sposób rzeczowy, jasny i kompetentny analizie źródeł pokazuje, jak w praktyce dokonywało się rozeznanie duszpasterskie na poziomie Konferencji Episkopatu Francuskiego z jednej strony oraz Kurii Rzymskiej i papieża Pawła VI z drugiej, dotyczące wyzwań, na jakie napotykał Kościół we Francji tak w wymiarze zewnętrznym, tj. sytuacji społeczno-kulturowej, jak i wymiarze wewnętrznym, tj. sytuacji samego Kościoła. Stara się jednocześnie udzielić odpowiedzi na pytanie o to, czy stanowisko biskupów francuskich i papieża Pawła VI sytuowało się po stronie negatywnej, tzn. takiej, która zachodzące zmiany społeczno-kulturowe odczytywała tylko jako destrukcyjne i powodujące dekonstrukcję dawnego świata, czy też dostrzegali oni w tych zmianach i związanych z nim kryzysie pojawienie się nowego paradygmatu w różnych dziedzinach społecznych, w tym także w strukturze antropologicznej człowieka współczesnego. Autor pokazuje wreszcie, że tym, co było najważniejsze dla Kościoła we Francji w analizowanym przez niego okresie, co niewątpliwie dotyczy także i Kościoła dzisiaj w wymiarze powszechnym, było nie tyle zajmowanie się samym sobą i swoimi sprawami, lecz przede wszystkim ukierunkowanie Kościoła, jego struktur i urzędów na zaangażowanie duszpasterskie i wychodzenie naprzeciw człowiekowi, by w ten sposób służyć mu, prowadzić go do Boga i uświęcać go, a przez to wpływać także na zmianę struktur społecznych, by służyły one człowiekowi i jego realizacji we wszystkich wymiarach jego egzystencji. Autor porusza w końcu w swojej książce wiele kwestii, które są istotne i rozwijane przez obecnego papieża Franciszka, pragnącego, podobnie jak miało to miejsce w przypadku biskupów francuskich, Kościoła odważnego, misyjnego, podejmującego i odpowiadającego na wyzwania, jakie stawia mu współczesny świat.

Książka ks. Kasprzaka stanowi świetny klucz do odczytania nie tylko sytuacji Kościoła we Francji w latach 1965–1978 i podejmowanego przez biskupów francuskich i papieża Pawła VI rozeznania duszpasterskiego, lecz także tego, jak na przykładzie Kościoła we Francji przebiegała recepcja i wprowadzanie w życie wskazań i postanowień Soboru Watykańskiego II.

dr hab. Dariusz Gardocki SJ, prof. PWTW